

Policijas darbība pirmajos Latvijas valsts pastāvēšanas gados

Atslēgas vārdi: policijas tiesības, Latvijas policijas vēsture, policijas uzdevumi, policijas darbība.

Ievads

Šogad Latvijas Republika sagaida savu simts gadu jubileju. Līdzīgus svētkus svinēs arī tās vadošā tiesībsardzības iestāde – Valsts policija. Par Valsts policijas dibināšanas dienu kļuva 1918.gada 5.decembris, kad Tautas padome pieņēma noteikumus „Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzības organizēšanu”.¹ Pēc raksta autora novērojumiem, tuvojoties Latvijas valsts dibināšanas simtgadei, mūsu sabiedrībā ir palielinājusies interese gan par tā laika notikumiem, gan par visu *Interbellum* (latīņu val. – starpkaru) periodu.

Darba mērķis ir pētīt policijas darbību un tās normatīvo reglamentējumu starpkaru Latvijā un sniegt mūsdienu skatījumu uz tā laika problēmām un šo problēmu risinājumiem.

Pirmā pasaules kara seku pārvarēšana

1918.gada 18.novembrī tika dibināta Latvijas Republika. Profesors K.Dišlers norādīja, ka “viens no nepieciešamiem un pirmajiem valsts uzdevumiem ir – kārtības un drošības uzturēšana valsts iekšienē, valsts iestāžu un mierīgo pilsoņu un viņu likumīgās darbības apsargāšana pret varbūtējiem uzbrukumiem un traucējumiem gan apzinīgiem un ļaunprātīgiem, gan neapzinīgiem un nejaušiem”². Arī Latvijas Republika šeit nav kļuvusi par izņēmumu. Tūlīt pēc Latvijas valsts dibināšanas, 1918.gada 5.decembrī Tautas padome pieņēma noteikumus „Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzības organizēšanu”, kuros tika noteikts, ka sabiedriskās kārtības, drošības un labierīcības apsargāšanai policijai jāveic vairāki uzdevumi, tai skaitā jāpārtrauc un jānovērš pārkāpumus, jāaizstāv pilsoniskās tiesības, kā arī jāuztur kārtību sabiedrības lietošanā nodotās vietās, utt.³ Kā pamatoti norāda tiesību zinātniece K.Bite, šie noteikumi kļuvuši par tiesisko pamatu pirmās latviskās policijas dibināšanai.⁴

Kaut arī Latvijas Republikas neatkarība tika pasludināta, tās teritorijā turpinājās karadarbība. Latvijas atbrīvošanas karš (Brīvības cīņas) ilga no valsts proklamēšanas dienas

¹ Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzības organizēšanu: 05.12.1918. noteikumi. Pagaidu Valdības Vēstnesis Nr.1, 14.12.1918.

² Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē: Rīga, A.Gulbis, 1930, 34.lpp.

³ Pagaidu noteikumu par iekšējās apsardzības organizēšanu 14.punkts: 05.12.1918. noteikumi. Pagaidu Valdības Vēstnesis Nr.1, 14.12.1918.

⁴ Bite, K. Policijas iestāžu vēsture Latvijā (1918-1940): Grām. Vēsture: avoti un cilvēki. XIX zinātniskie lasījumi. Vēsture XIII. Salenieces, I. atb. red. Daugavpils, Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2010, 29.lpp.

1918.gada 18.novembrī līdz Latvijas – Krievijas miera līguma noslēgšanai 1920.gada 11.augustā. Neraugoties uz karadarbību valstī, jaunizveidota Latvijas policija uzsākusi savu darbību, vienlaikus veicot organizatoriskus pasākumus. Cīņā ar noziedzību, līdzīgi kā karadarbībā bija upuri no abām pusēm. Pirmos trīs Latvijas valsts pastāvēšanas gados – no 1919.gada līdz 1921.gadam – pildot dienesta pienākumus krituši 23 policijas darbinieki.⁵

Noziedzības līmenis gan toreiz, gan turpmākajos gados bija milzīgs. Tā, 1920.gadā bija reģistrēti 12008 noziegumi (t.sk. 238 slepkavības un 627 laupīšanas), 1921.gadā – 13265 (t.sk. 189 slepkavības un 452 laupīšanas), 1922.gadā – 9563 (t.sk. 174 slepkavības un 248 laupīšanas) un līdz 1923.gada 1.novembrim – 7959 noziegumi.⁶ Kopumā 1923.gadā bija reģistrēta 121 slepkavība un 181 laupīšana.⁷ Pārskatā par Rīgas prefektūras darbības pirmajiem desmit gadiem, atsaucoties uz statistikas datiem, tika secināts, ka “Latvijas dibināšanas gados nepagāja gandrīz neviena diena, kad nenotika vairākas laupīšanas un slepkavības”⁸. Aprakstot to laiku, K.Vilde norāda: “laupītāju bandas galvenā kārtā darbojās Latgalē pēc lielinieku izdzīšanas. Arī Ventspils, Jelgavas, Rīgas un Talsu apriņķī policija, ar karaspēka un aizsargu palīdzību, likvidēja laupītāju bandas.”⁹ Pateicoties efektīvai policijas darbībai noziedzības vilnis, kas Latvijas Republikā aizsākās pēc valsts izveides, turpmākajos gados samazinājās.

Aprakstot 1923.gadā policijas darbību, tā laika Liepājas apriņķa priekšnieks F.Tilgals nonāca pie vairākiem secinājumiem, lielākā daļa no kuriem nezaudēja aktualitāti arī mūsdienās. Līdzīgi kā mūsdienās arī tajos laikos policijai bieži pārmeta par tās nepietiekamo darbību noziedzības novēršanā un apkarošanā. Pieminot šo apstākli, F.Tilgals ir norādījis, ka „noziedzību novērst nav policijas spēkā vien, tur jādarbojas visai sabiedrībai līdz”¹⁰.

Ceļus kā novērstu noziedzību F.Tilgals saskata tās cēloņu noskaidrošanai. **Pirmais** noziedzības cēlonis viņa ieskatā ir “morāliskā un tikumiskā pagrimšana”, kas viņuprāt kā kara sekas un komunistu propagandas rezultāts. Pie šī punkta viņš pieskaita arī to, ka persona, kura izvēlējās noziedzības ceļu “ir nomaldījies no sava tiešā pienākuma dzīvē – darbā”. **Otrais** cēlonis F.Tilgala ieskatā, ir mantas kārība un greznība, **trešais** – alkohola sekas. “Daudz un dažādus noziegumus pastrādā dzērumā. Daudzi kriminālnoziedznieki ir alkoholiķu pēcnācēji. Tie ir tik vāji savā tikumiskā spēkā, ka pakļīst un tiek ierindoti noziedznieku skaitā.”¹¹ F.Tilgala paustās domas atbalsta arī A.Ugrjumovs, kurš starpkaru periodā norādīja, ka “alkoholisms pieder ne tikai pie

⁵ Kaļķe, L. Divdesmitos gados kritušie. Pieejams: <http://www.intranet.vp.gov.lv/news/20-gados-kritusie-skafts> 29.04.2018.

⁶ Pārskats par policijas darbību noziegumu apkarošanas lietās par laiku 1920.-1923.g. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 59, 1923.

⁷ Statistisko datu kopsavilkums. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 16, 1924.

⁸ Rīgas prefektūras 10 gadu darbība 1919.-1929.g. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 311, 1929.

⁹ Vilde, K. Valsts drošība: Grām. Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Ārona, M. red.: Rīga, Jubilejas komisijas izlaidums, 1928, 137.lpp.

¹⁰ Tilgals, F. Par noziedzībām. Policijas Vēstnesis Nr. 2, 1923.

¹¹ Turpat.

individuāliem, bet arī pie sociāliem noziedzības faktoriem, jo tā izplatīšanas tautas masas atkarīga no valdības politikas virziena.”¹² Par policijas darbības rezultātiem liecina statistiskie dati. Piemēram, 1922.gadā par “slepena degvīna izgatavošanu un tirgošanās ar to” tika piemēroti 1869 administratīvie sodi un par “parādīšanos publiskā vietā piedzērušā stāvoklī un sabiedriskā miera traucēšanu” – 8578 sodi.¹³

Ceturtais no F.Tilgala nosauktiem noziedzības cēloņiem ir “atriebība, kas saistīta ar noziegumu izdarīšanu. **Piektais** – nabadzība. Cilvēks, nevarēdams sevi uzturēt, vai nu mirst, vai arī iet zagt un laupīt. **Sestais** – izglītības vai morāles trūkums.”¹⁴ Līdzīgās domās bija arī A.Ugrjumovs: “Statistika atrāda, ka noziegumu skaits ir apbrīnojami pastāvīgs un atkarīgs no gada laikiem, nodarbošanās (zemkopība, rūpniecība), maizes un dzīvokļa cenām utt. Tāpēc arī noziegumu faktu izskaidrot kā noziedznieka personīgo īpašību un ārējo, fizisko un sabiedrisko apstākļu kopdarbības rezultātu.”¹⁵ Atsaucoties uz Krievijas zinātnieka J.Tarnovska atzinumiem,¹⁶ A.Ugrjumovs norāda, ka “statistika rāda, ka visā Eiropā vasaras mēnešos pieaug noziegumu skaits pret personu un dzimumu tikumību (maksimums jūnijā – jūlijā), bet ziemas mēnešos – pret mantu (maksimums decembrī – janvārī)”¹⁷

Liepājas apriņķa priekšnieks F.Tilgals kā galveno policijas uzdevumu izcel noziegumu apkarošanu. Atsaucoties uz statistiskiem datiem, F.Tilgals secina, ka “noziedzību apkarošanā veicas sekmīgi. 1920. g. atklāts 42,77% no visiem noziegumiem, 1921. g. – 55,1% un 1923. g. – 71,9%.”¹⁸ No 1920.gadā izdarītām 238 slepkavībām atklātas 139 (55%), 1921.gadā no 189 – 135 (71,3%), 1922.gadā no 174 – 162 (93,1%), 1923.gadā no 121 – 114 (94,2%), savukārt, no 1920.gadā 627 izdarītām laupīšanām atklātas 293 (46,7%), 1921.gadā no 452 – 222 (49,2%), 1922.gadā no 248 – 168 (67,7%), 1923.gadā no 181 – 134 (74%).¹⁹ Statistiskie dati pierāda, ka noziegumu atklāšanas procents ar katru turpmāko gadu pieauga.

Lai paaugstinātu policijas darbības efektivitāti, F.Tilgala ieskatā, policijai būtu jānodrošina atbilstošs materiāli tehniskais nodrošinājums. Tolaik no visiem tehniskiem līdzekļiem īpašā nozīme bija telefona sakaru nodrošināšanai, kā norāda F.Tilgals, “lai būtu iespējams jo ātrāk izziņot par pastrādātām noziedzībām”. Jāpiekrīt, viņa secinājumam, kas nezaudēja aktualitāti arī mūsdienās, ka “noziegumu atklāšanas un novērošanas darbā pirmā vietā nostādams ātrums”. Tālāk F.Tilgals apraksta reaģēšanu uz notikumu, kas pastāvēja tolaik: “Tagad pāiet 10-24 stundas, iekams par

¹² Ugrjumovs, A. Noziedzības cēloņi un apkarošanas līdzekļi. Tieslietu ministrijas vēstnesis Nr. 5, 1922.

¹³ 1922.gadā uzliktie administratīvie sodi. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 8, 1923.

¹⁴ Tilgals, F. Par noziedzībām. Policijas Vēstnesis Nr. 2, 1923.

¹⁵ Ugrjumovs, A. Noziedzības cēloņi un apkarošanas līdzekļi. Tieslietu ministrijas vēstnesis Nr. 5, 1922.

¹⁶ Тарновский, Е. Н. Помесячное распределение главнейших видов преступности. Журнал министерства юстиции № 2, 1903. 110-135 с.

¹⁷ Ugrjumovs, A. Noziedzības cēloņi un apkarošanas līdzekļi. Tieslietu ministrijas vēstnesis Nr. 5, 1922.

¹⁸ Tilgals, F. Par noziedzībām. Policijas Vēstnesis Nr. 2, 1923.

¹⁹ Statistisko datu kopsavilkums. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 16, 1924.

notikušo paziņo un sāk spert attiecīgus soļus. Lieta šāda: pagasta kārtībniekam par pastrādāto noziegumu daudzkārt paziņo pēc 3-5 stundām, tad meklē šķūti, jo kārtībniekiem zirgu nav, pie kam pāriet 6-18 stundas; tad izdara apskatīšanu, pēc kam viņš var doties meklēt telefonu, kas daudzkārt ir 20-40 verstis atstātu; pāriet atkal 3 stundas un tā pirmā diena ir zaudēta. Vai tas ir normāli? Še vairojama nevis policija, bet gan satiksmes līdzekļu trūkums.”²⁰

Sava raksta nobeigumā Liepājas apriņķa priekšnieks F.Tilgals atkārtoti tās domas, kas atsaknējušas raksta sākumā: “Liels ļaunums ir arī tas, ka pati sabiedrība nenāk palīgā noziedzību atklāšanā un apkarošanā. [...] Pie šā darba jāstrādā visiem un ne tikai Iekšlietu ministrijai un viņai padotiem darbiniekiem, bet visvairāk kulturālām biedrībām.”²¹ Kā redzam laikiem mainoties, nemainījās tās problēmas, ar kurām sastopas policijas darbinieki pildot viņiem uzticētos dienesta pienākumus, arī sadarbība ar sabiedrību joprojām prasa abpusējo iesaistīšanos un velmi panākt visu iesaistīto pušu apmierinošo rezultātu.

Tiesiskās valsts veidošana

1922.gada 15.februārī Latvijas Satversmes Sapulces kopsēdē tika pieņemta Latvijas Republikas Satversme.²² Sākotnēji bija iecerēts veidot Latvijas Republikas Satversmi divās daļās, pirmajā daļā ietverot noteikumus, kas regulē valsts iekārtu, bet otrajā daļā nosakot pilsoņu tiesības un pienākumus.²³ Tomēr Latvijas Republikas Satversmes otrā daļa tika noraidīta politisko partiju nesaskaņu dēļ. Cilvēktiesību regulējuma trūkumus likumdevējs kompensēja turpmākajos gados, iestrādājot šīs normas citos likumos.

1923.gada 18.jūlijā tika pieņemti divi svarīgie no cilvēktiesību viedokļa likumi: likums “Par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām”²⁴ un likums “Par sapulcēm”²⁵. Pirmais nostiprināja Latvijas Republikas iedzīvotājiem tiesības brīvi apvienoties biedrībās, politiskajās organizācijās un reliģiskās apvienībās. Biedrošanās tiesības Latvijā bija plaši izmantotas. Jau pēc pieciem gadiem, 1928.gadā, Latvijā bija reģistrētas 32 latviešu, 15 vācu, 9 ebreju, 5 krievu un 1 poļu politiskā partija.²⁶

Otrais likums – “Par sapulcēm” nostiprināja tiesības sapulcēties “mierīgi un neapbruņoti”, kā arī sapulcēs vārda un valodas brīvību.²⁷ Statistiskie dati liecina, ka jau tajā pašā gadā, kad tika pieņemts likums “Par sapulcēm”, tikai Rīgas pilsētas teritorijā policijas klātbūtne bija nodrošināta

²⁰ Tilgals, F. Par noziedzībām. Policijas Vēstnesis Nr. 2, 1923.

²¹ Turpat.

²² Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr.43, 01.07.1993.

²³ Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē: Rīga, A.Gulbis, 1930, 177.-180.lpp.

²⁴ Par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.87, 1923.

²⁵ Par sapulcēm: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.87, 1923.

²⁶ Šilde, Ā. Latvijas vēsture 1914-1940: Stokholma, Daugava, 1976, 544.lpp.

²⁷ Par sapulcēm: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.87, 1923.

1104 pasākumos.²⁸ Laika posmā no 1919. līdz 1929.gadam Rīgas pilsētas teritorijā tika “noturētas 11174 sapulces”²⁹.

1929.gada 17.oktobrī Ministru kabinets pieņēma Policijas iekārtas noteikumus, saskaņā ar kuriem policijas uzdevums bija „rūpēties par noziedzību novēršanu, pārtraukšanu un vispār apkarošanu, gādāt par sabiedriskās drošības, kārtības, tikumības un miera uzturēšanu, palīdzēt posta un nelaimes gadījumos, kā arī pārzināt sanitāro uzraudzību un izpildīt citus ar attiecīgajiem likumiem un noteikumiem uzliktus pienākumus”³⁰. Policija tika sadalīta Kārtības policijā, Kriminālā policijā un Politiskā policijā. **Kārtības policijai** bija jāapkaro noziedzību, jāgādā par sabiedriskās drošības un kārtības uzturēšanu un jāpilda citus ar normatīviem aktiem nostiprinātus pienākumus. Vienlaikus bija noteikts, ka policijai būtu „jāapcietina bez sevišķas pavēles” acīm redzami piedzērušie, garā slimie un citi, kuru atrašanās brīvībā saistīta ar briesmām viņiem pašiem vai citiem pilsoņiem.

Kriminālās policijas uzdevums bija atklāt un apkarot kriminālnoziedzību. Raksturojot šo uzdevumu izpildi 1928.gadā, Iekšlietu Ministrijas pārstāvji secināja, ka “Kriminālpolicijas darbība paliek arvien sekmīgāka”, kas tika apstiprināts ar statistiskiem datiem: “slepkavību skaits 1928.gadā samazinājies par 12,7%” (1929.gadā – 170 slepkavības, bet 1928.gadā – 196).³¹ “Kriminālpolicijas darbību raksturo atklāto noziegumu skaits. Slepkavības atklātas: 1929.g. – 84,1%, 1928.g. – 81.6%, 1927.g. – 80.7%. Laupīšanas atklātas: 1929.g. – 79.2%, 1928.g. – 73%, 1927.g. – 67.1%. Zādzības atklātas: 1929.g. – 72%, 1928.g. – 68.1%, 1927.g. – 71.5%.”³² Policijas darbu noziegumu atklāšana K.Vilde raksturo pozitīvi, norādot, ka “noziegumu atklāšana norit sekmīgi, jo neatklāts paliek visai neievērojams svarīgāko noziegumu skaits”³³.

Politiskās policijas uzdevums bija atklāt un apkarot noziegumus, kas tika vērsti pret valsts demokrātisko iekārtu un drošību. Vērtējot Politiskās policijas darbu 1928.gadā, tika secināts, ka šis gads “bijis ļoti sekmīgs pretvalstiskas – lielnieciskās kustības apkarošana. Pēc kreiso arodbiedrību slēgšanas 1928.g. šī kustība sāka iet uz leju, jo zuda iespēja izplatīt komunisma idejas legālā ceļā strādnieku masās. Visas pūles atjaunot šādu darbību, pateicoties politiskās policijas enerģiskai darbībai, ir bijušas veltas. Tāpat daudzo nelegālo komunistisko organizāciju atklāšana un svarīgu Kominternas aģentu apcietināšana atstājusi lielu iespaidu nelegālā kustībā, to gandrīz iznīcinot.”³⁴

Kārtības policijas, Kriminālās policijas un Politiskās policijas darbības efektivitāte nav mazinājusies arī turpmākajos gados.

²⁸ Tabeļarisks pārskats par Rīgas pilsētas policijas iecirkņu darbību 1923.gadā. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 39, 1924.

²⁹ Rīgas prefektūras 10 gadu darbība 1919.-1929.g. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 311, 1929.

³⁰ Policijas iekārtas noteikumi: 17.10.1929. noteikumi. Likumu krājums Nr.220, 1929.

³¹ Par iedzīvotāju drošību valstī 1928.gadā. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 366, 1930.

³² Turpat.

³³ Vilde, K. Valsts drošība: Grām. Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Ārona, M. red.: Rīga, Jubilejas komisijas izlaidums, 1928, 137.lpp.

³⁴ Par iedzīvotāju drošību valstī 1928.gadā. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 366, 1930.

Policijas darbības īstenošana autoritārā valsts režīma ieviešanas priekšvakarā

1933.gada 24.aprīlī Latvijas Republikas Saeima pieņēma Sodu likumu,³⁵ un noteica, ka ar 1933.gada 1.augustu zaudē spēku 1903.gada 22.marta Krievijas Sodu likumi,³⁶ kas ar vēlāk izdarītajiem grozījumiem, turpināja darboties Latvijas teritorijā pēc neatkarības pasludināšanas. Zīmīgi, ka 1903.gada Krievijas Sodu likumi latviešu valodā tika pārtulkoti tikai “1923.gada sākumā kā Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojums”³⁷.

Par pamatu 1933.gada 24.aprīļa Sodu likumam kalpoja jau pieminētie Krievijas Sodu likumi. Izstrādājot jauno likumu tika ņemti vērā arī principi, kas bija ietverti Šveices (1918.gada), Čehoslovākijas (1926.gada), Vācijas (1927.gada) un Itālijas (1930.gada) kodeksos. Kopumā likuma izstrādes laiks aizņēma vairāk nekā trīspadsmit gadus.³⁸ Tiesību zinātnieks A.Niedre pamatoti norāda, ka “ar 1933.gada Sodu likumu tika saskaņoti principiālie jautājumi, kas attiecas uz Krimināllikuma saturu, - gan par vainas formām, līdzdalības jautājumiem, fiziskas personas atbildību juridiskās personas lietās, naudas sodu piemērošanu un aizstāšanu, gan arī par noziedzīgiem nodarījumiem pret personu, pret īpašumu, valsts institūciju dienestā utt.”³⁹ Papildus jāatzīmē, ka Soda likumā nebija paredzēts nāvēs sods, kas tiem laikiem bija ļoti progresīvs solis, jo daudzās civilizētās zemēs šāds sods pastāvēja un turpina pastāvēt joprojām.

1933.gada 27.aprīlī Ministru kabinets apstiprināja jaunus noteikumus „Policijas iekārta”, saskaņā ar kuriem policijai bija uzdots “rūpēties par noziedzīgu nodarījumu novēršanu, pārtraukšanu un vajāšanu, gādāt par sabiedriskās drošības, kārtības, miera un tikumības uzturēšanu, palīdzēt posta un nelaimes gadījumos, kā arī izpildīt citus ar attiecīgiem likumiem, noteikumiem un instrukcijām uzliktus pienākumus”⁴⁰. Jaunajos noteikumos iedalījums Kārtības policijā, Kriminālā policijā un Politiskā policijā, kā arī kompetences sadalījums palika nemainīgs. Jāatzīmē, ka minēto struktūrvienību kompetence un noteiktie uzdevumi sakrīt ar mūsdienu policijas iestāžu un to struktūrvienību kompetenci un uzdevumiem. Saskaņā ar noteikumiem, Kārtības policijas uzdevums bija apkarot likumpārkāpumus, gādāt par sabiedriskās drošības, kārtības, miera un tikumības uzturēšanu, Kriminālās policijas – apkarot un atklāt smagus noziegumus, bet Politiskās policijas – apkarot un atklāt noziegumus, kas vērsti pret valsts iekārtu un drošību.

Policijas darbības īstenošanas kvalitāti neapšaubāmi ietekmē policijas darbinieku izglītības līmenis. Diemžēl jākonstatē, ka starpkaru Latvijā policijas darbinieku izglītības līmenis bija zems.

³⁵ Sodu likums: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.134, 1933.

³⁶ Sodu likumi: 22.03.1903. likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. 3.izdevums: Rīga, [b.i.], 1930.

³⁷ Sodu likums: Latvijas Republikas likums. Ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Sast. Mincs, P., Ehlerss, H., Jakobi, P., Lauva, J.: Rīga, [b.i.], 1934, 4.lpp.

³⁸ Turpat, 3.lpp.

³⁹ Niedre, A. Par Latvijas krimināltiesībām, tuvojoties Eiropas kritērijiem. Latvijas Vēstnesis Nr. 4, 2001.

⁴⁰ Policijas iekārta: 27.04.1933. noteikumi. Valdības Vēstnesis Nr.95, 1933.

Statistiskie dati liecina, ka 1930.gadā no 2393 policijas darbiniekiem pabeigtā augstākā izglītība bijusi tikai 4, 1931.gadā – 6 no 2403, 1932.gadā – 7 no 2432, 1933.gadā – 6 no 2397, 1934.gadā – 7 no 2409, 1935.gadā – 6 no 2452, 1936.gadā – 10 no 2589.⁴¹ Neapmierinošā situācija bijusi arī ar policijas darbinieku arodizglītību. “1936.gadā no 2412 strādājošajiem prefektūru, aprinķu policijas un Dzelzceļu policijas iecirkņu priekšniekiem un zemākiem ārējā dienesta darbiniekiem pilnu policijas skolas kursu bija beiguši 1328 (55%) cilvēki: (1) iecirkņu priekšnieki – 5 no 76, (2) lauku policijas iecirkņu Kriminālpolicijas uzraugi – 24 no 54, (3) rajonu uzraugi – 109 no 223, (4) vecākie policijas kārtībnieki – 489 no 806, (5) jaunākie kārtībnieki – 701 no 1227.”⁴² Minētie dati liecina, ka tikai 7% no visiem policijas iecirkņu priekšniekiem ir bijusi arodizglītība.

Vērtējot situāciju valstī kopumā jāatzīmē, ka starpkaru periodā “nedaudz vairāk par 10 gadiem ilgusī demokrātija nespēja nodrošināt valsts tautsaimniecības uzplaukumu, tā vietā zēla korupcija, finanšu un politiski skandāli”⁴³. Arī Latvijas politiskie spēki tolaik bija ļoti sadrumstaloti, kas negatīvi ietekmēja valsts stabilitāti. Starpkaru periodā Latvijas politiķi nevarēja izveidot stabilas valdības, par ko liecina tas fakts, ka 14 gadu laikā bija 13 dažādas valdības.⁴⁴

1934.gadā naktī no 15. uz 16.maiju Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa vadībā Latvijas Republikā notika apvērsums. Parlamentārā republika beidza pastāvēt, un to nomainīja autoritārais valsts režīms, kas Latvijā pastāvēja samērā neilgi – no 1934.gada 15.maija līdz 1940.gada 20.jūnijam. Kaut arī K. Ulmaņa autoritārā režīma pilsonisko un politisko tiesību ierobežojumi negatīvi ietekmēja valsts iedzīvotājus, tomēr šīs darbības nemaz nevar salīdzināt ar tiem tiesību pārkāpumiem, kurus veica totalitārie režīmi, kas sekoja turpmākajos gados.

Secinājumi

Latvijas Republika bija dibināta kā apvienota, patstāvīga, neatkarīga un uz demokrātiskiem pamatiem balstīta republika. Kārtības un drošības uzturēšanu valstī, kā arī cilvēka pamattiesības aizsardzību nodrošina Latvijas Republikas Satversme,⁴⁵ citi normatīvie akti un Latvijai saistošie starptautiskie dokumenti. Jāsecina, ka Latvijas policijas veidošana un turpmākā attīstība veidojās pamatojoties uz tiesību aktos nostiprinātām normām. Sākot no Latvijas valsts dibināšanas dienas un pat līdz mūsdienām nezaudēja aktualitāti jautājumi par personu un sabiedrības drošības nodrošināšanu, cīņu ar noziedzību, kā arī visu valsts iedzīvotāju tiesību un likumīgo interešu aizsardzību. Minēto uzdevumu īstenošana mūsdienās ietilpst Valsts policijas kompetencē.⁴⁶

⁴¹ Žigūre, A. Latvijas policijas vēsture. Trešais sējums: Rīga, Fakts, 1998, 107.lpp.

⁴² Turpat.

⁴³ Eglītis, V. Ievads konstitūcijas teorijā: Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2006, 49.lpp.

⁴⁴ Šilde, Ā. Latvijas vēsture 1914-1940: Stokholma, Daugava, 1976, 386.-396.lpp.

⁴⁵ Latvijas Republikas Satversmes 89.pants: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr.43, 01.07.1993.

⁴⁶ Likuma „Par policiju” 3.pants: Latvijas Republikas likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr.37, 24.09.1992.

Atjaunojot Latvijas valstisko statusu 1990.gada 4.maijā ar deklarāciju “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”,⁴⁷ tika veikta arī visas tiesību sistēmas reforma un tās harmonizācija un attīstība, kura balstās uz cilvēktiesību normu ievērošanu. Latvija kļuva par neatkarīgu demokrātisko republiku, bet demokrātiskās valsts funkcionēšanas neatņemama sastāvdaļa ir cilvēktiesību ievērošana un visu iedzīvotāju labklājība un drošība.

Pārskatā par Rīgas prefektūras darbības pirmajiem desmit gadiem pilnīgi pamatoti tika atzīmēti, ka “miers, kārtība un drošība, šīs 3 galvenās lietas, par ko rūpējas un gadā katras valsts policija, ir tikpat nepieciešamas bijušas arī Latvijas, kā visu citu valstu iedzīvotājiem, un jau no pat valsts dibināšanas, jo taisni pēc kariem un revolūcijām visās valstīs vienmēr ir bijusi vislielākā nedrošība un reize ar to arī iedzīvotājos vislielākās ilgas pēc normāliem dzīves apstākļiem”⁴⁸. Laikiem mainoties šīs trīs “galvenās lietas”: miers, kārtība un drošība, joprojām ir policijas darbības objekti, un joprojām ir svarīgas un nepieciešamas katram valsts iedzīvotājam kā Latvijā, tā arī citur pasaulē. Autora ieskatā, mūsdienu policijai jāturpina pirmskara tradīcijas, īstenojot savus uzdevumus visas sabiedrības interesēs.

Police Activity in the First Years of Existence of the State of Latvia

Abstract

The Section 89 of the Constitution of the Republic of Latvia states: “The State shall recognise and protect fundamental human rights in accordance with this Constitution, laws and international agreements binding upon Latvia.”

The goal of the article is to explore tasks of the police and the implementation in the first years of existence of the State of Latvia, to offer the definitions of the concepts, make conclusions and proposals for further development of the police law.

During the study was found out that a number of researches developed in the first years of existence of the State of Latvia have not lost their topicality even today. Based on the findings obtained in the course of these works and using the modern terminology, in the article are given definitions of some concepts in the field of police law.

Keywords: police law, history of Latvia police, tasks of the police, police activity, policing.

⁴⁷ Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu: 04.05.1990. deklarācija. Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr.20, 1990.

⁴⁸ Rīgas prefektūras 10 gadu darbība 1919.-1929.g. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 311, 1929.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr.43, 01.07.1993.
2. Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu: 04.05.1990. deklarācija. Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr.20, 1990.
3. Likums „Par policiju”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr.37, 24.09.1992.
4. Sodlu likums: Latvijas Republikas likums. Ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Sast. Mīncis, P., Ehlerss, H., Jakobi, P., Lauva, J.: Rīga, [b.i.], 1934.
5. Sodlu likums: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.134, 1933.
6. Par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.87, 1923.
7. Par sapulcēm: Latvijas Republikas likums. Likumu krājums Nr.87, 1923.
8. Sodlu likumi: 22.03.1903. likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. 3.izdevums: Rīga, [b.i.], 1930.
9. Policijas iekārta: 27.04.1933. noteikumi. Valdības Vēstnesis Nr.95, 1933.
10. Policijas iekārtas noteikumi: 17.10.1929. noteikumi. Likumu krājums Nr.220, 1929.
11. Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzības organizēšanu: 05.12.1918. noteikumi. Pagaidu Valdības Vēstnesis Nr.1, 14.12.1918.

Monogrāfijas

12. Bite, K. Policijas iestāžu vēsture Latvijā (1918-1940): Grām. Vēsture: avoti un cilvēki. XIX zinātniskie lasījumi. Vēsture XIII. Salenieces, I. atb. red.: Daugavpils, Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2010, 28.-35. lpp.
13. Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē: Rīga, A.Gulbis, 1930.
14. Eglītis, V. Ievads konstitūcijas teorijā: Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2006.
15. Šilde, Ā. Latvijas vēsture 1914-1940: Stokholma, Daugava, 1976.
16. Vilde, K. Valsts drošība: Grām. Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Ārona, M. red.: Rīga, Jubilejas komisijas izlaidums, 1928, 137.-146.lpp.
17. Žīgure, A. Latvijas policijas vēsture. Trešais sējums: Rīga, Fakts, 1998.

Sērijizdevumi

18. Blūzma, V. Tiesiskās valsts pirmsākumi Latvijā. Latvijas Vēsture Nr. 3, 1998, 20.-24.lpp., Nr. 4, 1998, 6.-14.lpp., Nr. 1, 1999, 46.-54.lpp.
19. Niedre, A. Par Latvijas krimināltiesībām, tuvojoties Eiropas kritērijiem. Latvijas Vēstnesis Nr. 4, 2001.
20. Par iedzīvotāju drošību valstī 1928.gadā. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 366, 1930.
21. Pārskats par policijas darbību noziegumu apkarošanas lietās par laiku 1920.-1923.g. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 59, 1923.
22. Rīgas prefektūras 10 gadu darbība 1919.-1929.g. [b. aut.] Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 311, 1929.
23. Statistisko datu kopsavilkums. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 16, 1924.
24. Tabelarisks pārskats par Rīgas pilsētas policijas iecirkņu darbību 1923.gadā. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 39, 1924.
25. Tilgals, F. Par noziedzībām. Policijas Vēstnesis Nr. 2, 1923.
26. Ugrjumovs, A. Noziedzības cēloņi un apkarošanas līdzekļi. Tieslietu ministrijas vēstnesis Nr. 5, 1922.
27. 1922.gadā uzliktie administratīvie sodi. [b. aut.] Policijas Vēstnesis Nr. 8, 1923.
28. Тарновский, Е. Н. Помесячное распределение главнейших видов преступности. Журнал министерства юстиции № 2, 1903. 110-135 с.

Elektroniskie resursi

29. Kaļķe, L. Divdesmitos gados kritušie. Pieejams: <http://www.intranet.vp.gov.lv/news/20-gados-kritusie> - skatīts 29.04.2018.